

УДК 811.161.3'374

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЧНЫЯ І СТЫЛІСТЫЧНЫЯ РЭМАРКІ І КАМЕНТАРЫЙ Ё ТЛУМАЧАЛЬНЫХ СЛОЎНІКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Т. М. Маракуліна

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай
акадэміі навук Беларусі, вул. Сурганава, 1, корп. 2, 220072, г. Мінск, Беларусь,
tomamar69@mail.ru*

У артыкуле аналізуюцца сродкі характарыстыкі ўжывання лексікі ў тлумачальных слоўніках беларускай мовы – спецыяльныя энцыклапедычныя рэмаркі і стылістычныя каментарыі. Адзначаецца, што для паляпшэння якасці слоўніка неабходна ўніфікацыя гэтых сродкаў, а таксама паслядоўнае прымяненне іх у лексікаграфічнай практыцы. Адным са шляхоў дасягнення такой уніфікацыі з'яўляецца стварэнне спецыяльнай базы даных або рэестра энцыклапедычных рэмарак, што дазволіць сістэматызаваць выкарыстанне гэтых сродкаў у новым шматтомным тлумачальным слоўніку беларускай мовы.

Ключавыя словы: лексікаграфія; тлумачальны слоўнік; стылістычныя паметы; энцыклапедычныя рэмаркі; стылістычныя каментарыі.

ENCYCLOPEDIA AND STYLISTIC NOTES AND COMMENTS IN EXPLANATORY DICTIONARIES OF THE BELARUSIAN LANGUAGE

T. M. Marakulina

*The Center for Belarusian Culture, Language and Literature Research of the National
Academy of Sciences of Belarus, Surganova St., 1, building 2, 220072, Minsk, Belarus,
tomamar69@mail.ru*

The article analyzes the means of characterizing the use of vocabulary in explanatory dictionaries of the Belarusian language – special encyclopedic notes and stylistic comments. It is noted that in order to improve the quality of the dictionary, these means, as well as their consistent use in lexicographic practice, should be unified. One of the ways to achieve such unification is to create a special database or register of encyclopedic notes, which will allow to organize the use of these means in the new multi-volume explanatory dictionary of the Belarusian language.

Keywords: lexicography; explanatory dictionary; stylistic labels; encyclopedic notes; stylistic comments.

У тлумачальным слоўніку акадэмічнага тыпу, як правіла, рэалізуецца комплексны і сістэмны падыход да апісання ўключаных у

рээстр лексічных адзінак, што прадугледжвае не толькі дакладнае тлумачэнне значэння, але і адлюстраванне самай шырокай інфармацыі пра слова. Як адзначае Ю. Д. Абрэсян, «адметная рысай усёй сучаснай лексікаграфіі – сінтэз філалогіі і культуры ў шырокім сэнсе слова» [1, с. 6]. Адным з аспектаў рознабаковага апісання лексікі з’яўляецца яе стылістычная характарыстыка, а таксама ўключэнне ў слоўніковы артыкул гістарычных, этымалагічных, энцыклапедычных і некаторых іншых звестак. Звычайна з гэтай мэтай слоўнікі выкарыстоўваюць розныя спосабы, сярод якіх умоўна можна выдзеліць асноўныя (спецыяльныя) і дапаможныя (факультатывныя). Як вядома, асноўным сродкам стылістычнага апісання слоўнікавага складу мовы з’яўляюцца паметы (функцыянальна-стылістычныя і эмацыянальна-ацэначныя), якія традыцыйна выкарыстоўваюцца ва ўсіх тлумачальных слоўніках. У сувязі з падрыхтоўкай у Інстытуце мовазнаўства новага шматтомнага тлумачальнага слоўніка беларускай мовы ў навуковых даследаваннях неаднаразова падкрэслівалася неабходнасць распрацоўкі адзінай, аптымальнай сістэмы стылістычнай маркіроўкі лексічных адзінак [2; 3; 4].

Для адлюстравання дадатковай інфармацыі пра лексічную адзінку ў сучаснай лексікаграфічнай практыцы актыўна прымяняюцца такія сродкі, як спецыяльныя энцыклапедычныя рэмаркі і каментарыі. Беларускія тлумачальныя слоўнікі таксама ўключаюць пэўную энцыклапедычную (экстралінгвістычную) даведку ў слоўнікавы артыкул, што ўспрымаецца як цалкам лагічная аперацыя па напаўненні і дасягненні комплекснасці слоўніка. Распрацоўка канцэпцыі лексікаграфічнага апісання моўных адзінак у новым тлумачальным слоўніку беларускай мовы патрабуе вырашэння некаторых тэарэтычных і практычных праблем, звязаных са спосабамі падачы энцыклапедычных рэмарак і каментарыяў. Аднак у беларускім мовазнаўстве гэтае пытанне не атрымала асобнага даследавання і навуковага аналізу. З гэтай мэтай намі былі разгледжаны матэрыялы шматтомнага акадэмічнага «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы» [5] (далей – ТСБМ) і «Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы» [6] (далей – ТСБЛМ), якія з’яўляюцца базавымі лексікаграфічнымі выданнямі і адлюстроўваюць стан лексікі нацыянальнай мовы на пэўным этапе яе функцыянавання. Адзначым, што асобнага навуковага апісання патрабуюць звесткі энцыклапедычнага характару, якія звязаны з паходжаннем слова і, напрыклад, у ТСБМ змяшчаюцца ў зоне кароткай этымалагічнай даведкі ў канцы слоўнікавага артыкула ў квадратных дужках. Таксама, згодна з Інструкцыяй для ўкладальнікаў новага тлумачальнага слоўніка беларускай мовы, пры афармленні лексічных адзінак, якія абазначаюць пэўны гістарычны перыяд, сацыяльна-палітычны напрамак дзейнасці,

спосаб паводзін і інш., дадатковыя энцыклапедычныя звесткі, звязаныя з этымалогіяй слова, падаюцца ў зоне тлумачэння семантыкі ў круглых дужках. Зона этымалогіі ў такіх выпадках адсутнічае. Напрыклад: **аракчэўшчына...** У пачатку 19 ст. у Расіі – рэжым неабмежаванага паліцэйскага дэспатызму, сістэма лютай ваеншчыны ў кіраванні (ад імя **А. А. Аракчэва (1769–1834)**, дзяржаўнага дзеяча часоў Паўла I і Аляксандра I).

Спецыяльныя энцыклапедычныя рэмаркі і каментарыі, як і стылістычныя паметы, адносяцца да асноўных лексікаграфічных сродкаў характарыстыкі ўжывання лексікі, але ў прадмовах да слоўнікаў звычайна ўзгадваюцца ўскосна і далёка не заўсёды. У навуковай літаратуры і ў розных лексікаграфічных даведніках іх яшчэ называюць «уводамі», «уводнымі лакальнымі, храналагічнымі і лакальна-храналагічнымі ўдакладненнямі» [7, с. 8], «несістэмнымі», «аказіянальнымі» паметамі [8, с. 204], заўвагамі-ўдакладненнямі [9, с. 81], такім чынам падкрэсліваючы асноўную функцыю гэтых сродкаў.

Энцыклапедычныя рэмаркі і каментарыі ў кожным слоўніку пазіцыйна замацаваны і традыцыйна размяшчаюцца ў пачатку тлумачэння лексічнай адзінкі, звычайна маюць разгорнутую форму і аддзяляюцца працяжнікам, як, напрыклад, у ТСБМ, або двукроп'ем – у ТСБЛМ. У некаторых слоўніках каментарыямі энцыклапедычнага характару, якія падаюцца ў круглых дужках, прынята завяршаць дэфініцыю [10, с. 8].

Структурна большасць такіх рэмарак складаюцца з двух кампанентаў: агульнага, які падаецца ў пачатку тлумачэння, і ўдакладняльнага (канкрэтызуючага): **казак¹... На Русі ў 15–17 стст. –...; рыцар... Гіст. У Заходняй Еўропе ў сярэднія вякі –...; воласць... У дарэвалюцыйнай Расіі і часткова ў СССР да 1930 г. –...**

У лексікаграфіі існуюць розныя падыходы да пытання, ці з'яўляюцца падобныя кампаненты часткай тлумачэння слова. Некаторыя лексікографы лічаць, што рэмаркі не ўваходзяць у дэфініцыю і падкрэсліваюць іх пазіцыйнае размяшчэнне – перад тлумачэннем: «Сфера ўжывання, якая адначасова служыць і для ўдакладнення значэння слова, вызначаецца таксама змяшчэннем перад тлумачэннем рознага роду паясненняў, напр.: *у матэматыцы, у народнай славеснасці, у казках...*» [11, с. 17]. Н. Ю. Шведава, апісваючы агульныя моўныя класы (у тым ліку стылістычны, функцыянальны, храналагічны (лакальна-храналагічны) і інш.), у сістэме якіх існуе слова, адзначае, што лексікаграфічнай практыкай выпрацаваны пэўныя спосабы адлюстравання ў слоўнікавым артыкуле прыналежнасці слова да адпаведнага класа. Сярод іншага лексікограф лічыць, што, напрыклад, храналагічная (і лакальная) кваліфікацыя ажыццяўляецца як з дапамогай спецыяльных слоўнікавых памет, так і

«інфарміруючым кампанентам тлумачэння (тыпу *даўней...*, у *Расіі да рэвалюціі*, у *еўрапейскіх краінах*); прыналежнасць да функцыянальнага класа, да спецыяльнай сферы мовы вызначаецца... інфарміруючай часткай тлумачэння (параўн.: у *маракоў*, у *будаўнікоў*, у *горнай справе*)» [12, с. 440]. Не выдзяляюць такія рэмаркі і каментарыі ў якасці самастойных спосабаў характарыстыкі лексікі і аўтары другога выдання акадэмічнага «Словаря современного русского литературного языка», дзе ўказваецца, напрыклад, што «пры характарыстыцы слоў, якія абазначаюць устарэлыя рэаліі, паметам *устар.* не выкарыстоўваецца, а ўказанне на храналагічныя, геаграфічныя і іншыя асаблівасці страчаных рэалій прыводзяцца ў тлумачэнні, напрыклад: АКЦИЗ... В доревол. России и в некоторых капиталистических странах – косвенный налог» [13, с. 10]. Згодна з канцэпцыяй «Большого толкового словаря русского языка» пад рэдакцыяй С. А. Кузнецова, «тлумачэнне можа пачынацца з энцыклапедычнай або функцыянальна-стылістычнай рэмаркі» [14, с. 16]. У прадмове да ТСБМ пры апісанні спосабаў стылістычнай характарыстыкі тэрміналагічнай лексікі адзначаецца, што «без паметы *Спец.* падаюцца словы-тэрміны, якія ў складзе дэфініцыі маюць указанне на канкрэтную сферу іх ужывання» [15, с. 11].

Такім чынам, гэта пытанне ў лексікаграфіі застаецца дыскусійным, што не адмяняе ролю энцыклапедычных рэмарак як эфектыўнага сродку характарыстыкі ўжывання слова. У тлумачальных слоўніках яны маюць шырокі тэматычны «рэпертуар»: удакладняюць тлумачэнне гістарычнай, краіназнаўчай, сацыяльна-тэрміналагічнай, этнаграфічнай лексікі, у прыватнасці, звязанай з бытам, звычаямі і традыцыямі розных народаў, характарызуюць групу лексікі з агульным зместам “рэлігія” і іншыя словы, семантыка якіх мае выразны нацыянальна-культурны змест. Лагічна, што гэтыя сродкі характарыстыкі ўжывання слоў замацоўваюцца за асобнымі відамі стылістычнай афарбоўкі. Не без падстаў В. Р. Кастамараў і Я. М. Верашчагін называюць іх «несістэмнымі», «аказіянальнымі» паметамі. Сапраўды, некаторыя рэмаркі можна замяніць адпаведнымі стылістычнымі паметамі. Напрыклад, з дапамогай энцыклапедычных рэмарак, якія ўдакладняюць часавую аднесенасць рэаліі, у ТСБМ і ТСБЛМ апісваецца лексіка з храналагічнага пункту погляду – пры тлумачэнні архаізмаў і гістарызмаў: **стаханавец...** **У СССР у 1930 – 1940 гг.:** рабочы – наватар вытворчасці, які дабіўся высокай прадукцыйнасці працы; **чынеш...** (гіст.) **У Беларусі і Літве ў 15–19 стст.:** грашовы аброк.

Рэмаркі і каментарыі актыўна выкарыстоўваюцца беларускімі тлумачальнымі слоўнікамі для характарыстыкі лексікі па яе прыналежнасці да той ці іншай галіны ведаў, прафесійнай дзейнасці людзей і пад.: **квал-**

рант... У матэматыцы – чацвёртая частка круга; **тэрцыя...** У музыцы – трэцяя ступень ад дадзенай у дыятанічнай гаме.

Рэмаркі і каментарыі суправаджаюць у слоўніках рэлігійную лексіку: **хрыстосавацца...** У **праваслаўных** – цалавацца тры разы, віншуючы са святам Вялікадня; **каўчэг...** У **праваслаўнай царкве**: скрынка для захоўвання некаторых асабліва каштоўных рэчаў; скарбонка.

Параўнальны аналіз энцыклапедычных рэмарак у ТСБМ і ТСБЛМ паказаў, што кожны з гэтых слоўнікаў мае свой падыход да падачы рэмарак. Параўн.: **вакханалія...** У Старажытным Рыме –... (ТСБМ); У антычным свеце:... (ТСБЛМ); **алтар** –... У старажытных народаў... (ТСБМ); Даўней:... (ТСБЛМ).

Аднак нават у межах аднаго слоўніка не існуе строгай уніфікацыі каментарыяў і рэмарак: сярод іх шмат таўталагічных, якія семантычна нічым не адрозніваюцца і дублююць адна адну. Так, напрыклад, пры тлумачэнні рэлігійнай лексікі ў ТСБМ выкарыстоўваюцца больш за 10 такіх удакладненняў: *наводле рэлігійных вераванняў; наводле рэлігійных уяўленняў; наводле рэлігійна-містычных уяўленняў; у рэлігійным уяўленні; у рэлігійных уяўленнях; ва ўяўленні рэлігійных людзей; у веруючых; у хрысціянскай рэлігіі; у хрысціянскім кульце; у хрысціянскай царкве; у праваслаўных і інш.*

Не выпрацаваны аднастайны падыход і для выпадкаў спалучэння такога роду рэмарак і адпаведных стылістычных памет: **староста...** *Гіст.* У Вялікім княстве Літоўскім і феадальнай Польшчы – службовая асоба, якая ўзначальвала адміністрацыю павета або ваяводства; **дзясяцкі...** Выбарная асоба з сялян, якая ў дарэвалюцыйнай вёсцы выконвала паліцэйскія абавязкі; **генерал-губернатар...** У дарэвалюцыйнай Расіі – начальнік генерал-губернатарства, надзелены вышэйшай ваеннай і адміністрацыйнай уладай.

У сувязі з гэтым узнікаюць пытанні пра логіку і паслядоўнасць выкарыстання энцыклапедычных рэмарак у першую чаргу для кваліфікацыі адным слоўнікам блізкай па семантыцы і ідэнтычнай па стылістычнай афарбоўцы лексікі. Напрыклад, у ТСБМ прасочваецца **відавочная непаслядоўнасць**: **німфа...** У грэчаскай міфалогіі..; **наяда...** У старажытнагрэчаскай міфалогіі...; **амброзія...** У грэчаскай міфалогіі..; **нектар...** У старажытнагрэчаскай міфалогіі...

Сістэматызацыі і ўніфікацыі як па форме, так і па змесце патрабуюць энцыклапедычныя рэмаркі і каментарыі, змешчаныя пры тлумачэнні розных груп стылістычна маркіраванай лексікі, аб'яднанай тэматычна. Так, у слоўніках шырока прадстаўлена грамадска-палітычная, сацыяльна-эканамічная, ваенная, побытавая і інш. лексіка, якая выйшла з актыўнага ўжытку (часам, толькі ў асобных значэннях) са знікненнем

рэалій. Як паказвае лексікаграфічны матэрыял, пры раскрыцці значэння такіх семантычна і стылістычна аднародных лексічных адзінак традыцыйна ўжываецца цэлы шэраг рэмарак-удакладненняў, якія вызначаюцца істотнымі адрозненнямі як па структуры, так і па змесце. Для прыкладу прывядзём разнастайны «рэпертуар» такіх рэмарак, зафіксаваных у ТСБМ пры ўстарэлых словах з групы ваеннай лексікі, а менавіта яе больш вузкага тэматычнага разраду – назвах афіцэрскіх чыноў і званняў, а таксама асоб, якія маюць гэтыя чыны і званні:

гусар... У царскай і некаторых іншаземных арміях...

грэнадзёр... У царскай арміі і некаторых зарубежных арміях...

улан... У арміі царскай Расіі і некаторых замежных арміях...

паручнік... У дарэвалюцыйнай Расіі, а таксама ў некаторых арміях...

штаб-ротмістр... Да рэвалюцыі – у рускай і некаторых іншых іншаземных арміях...

Такім чынам, для ўкладальнікаў слоўніка застаюцца актуальнымі пытанні: якія віды каментарыяў і рэмарак выкарыстоўваць у тлумачальным слоўніку, якой павінна быць іх паслядоўнасць, структура і якім чынам павінны суадносіцца ў адным слоўніку стылістычныя паметы і рэмаркі. У дадзенай сітуацыі ў працы лексікаграфа асобую значнасць набывае сістэмны падыход, калі характарызуюцца не проста асобныя лексічныя адзінкі, а папярэдне вылучаныя лексічныя групы стылістычна маркіраванай лексікі. Гэта дазваляе ў пэўнай ступені ўніфікаваць апісанне матэрыялу, пазбегнуць супярэчнасцей і непаслядоўнасці пры яго характарыстыцы.

Згодна з Інструкцыяй для ўкладальнікаў новага шматтомнага тлумачальнага слоўніка беларускай мовы пры стылістычнай кваліфікацыі тэрміналагічнай лексікі прапануецца размяжоўваць цалкам дэтэрміналагізаваныя тэрміны (належаць да агульналітаратурнай мовы) і тэрміны, якія захоўваюць выразны адбітак прафесійна-тэрміналагічнай сферы, дзе яны актыўна функцыянуюць. Апошняя група павінна маркіравацца з дапамогай паметы *Спец.*, якая будзе ўказваць на функцыянальнае абмежаванне пры ўжыванні спецыяльнага слова: **абдуктар...** *Спец.* Адводная мышца. У слоўнікавым артыкуле тэрміна варта падаць яго агульнаўжывальны (нейтральны або размоўны) сінонім, калі такі ёсць. Наяўнасць у маркіраванага тэрміна агульнаўжывальнага сіноніма будзе сведчыць пра функцыянальна-стылістычную афарбаванасць гэтага слова: **адсадак...** *Спец.* Адсаджаная расліна; флянс.

Энцыклапедычныя рэмаркі пры спецыяльнай лексіцы прапануецца ўводзіць як у ролі самастойнага маркера, так і ў якасці сродкаў, якія дапаўняюць памету (як асноўны спосаб указання на спецыяльны харак-

тар слова), а менавіта – для ўдакладнення сферы ўжывання слова. Адсутнасць у Слоўніку паметы *Спец.* пры наяўнасці рэмаркі, якая ўказвае на сферу ўжывання слова (галіну, у якой прымяняецца абазначаная рэалія), сведчыць пра тое, што гэта слова – неспецыяльнае або з’яўляецца шырокаўжывальным тэрмінам: **сказ...** У граматыцы – граматычна і інтанацыйна аформленае спалучэнне слоў або асобнае слова, якое выражае закончаную думку.

У тлумачальных слоўніках акрамя памет, якія ўказваюць на ўстойлівую экспрэсію слова, таксама выкарыстоўваецца асобы стылістычны каментарый, які дазваляе ўдакладніць асаблівасці ўжывання слова ў сучаснай літаратурнай мове і часта нясе не толькі эмацыянальна-стылістычную, але і ўласна семантычную нагрузку. Каментарый пераважна будзе па мадэлі *«звычайна/часам з адценнем»* плюс адна з эмацыянальна-экспрэсійных ацэнак, ён можа дапаўняць стылістычную памету або выступаць як указанне на магчымы экспрэсійны эфект пры выбары слова: **кар’ерызм...** (*звычайна з адценнем неадабрэння*); **свінтух...** *Разм.* (*звычайна з дружалюбна-дакорлівым адценнем*); **дысцыплінка ...** *Разм.* (*часам з адценнем іроніі*); **мужыччо...** *Уст.* (*з адценнем пагардлівасці або лаянкі*).

У цэлым энцыклапедычныя рэмаркі і стылістычныя каментарыі, якія выкарыстоўваюцца ў тлумачальных слоўніках для характарыстыкі ўжывання лексікі, з’яўляюцца прадуктыўным лексікаграфічным сродкам. Для паляпшэння якасці слоўніка неабходна іх уніфікацыя, а таксама паслядоўнае і лагічнае прымяненне ў лексікаграфічнай практыцы. Адным са шляхоў дасягнення такой уніфікацыі, на нашу думку, з’яўляецца стварэнне спецыяльнай базы даных або рээстра такіх каментарыяў і рэмарак з улікам асаблівасцей ужывання слова, што дазволіць лексікографу сістэматызаваць выкарыстанне гэтых сродкаў. На сённяшні дзень укладальнікі новага тлумачальнага слоўніка беларускай мовы маюць магчымасць рабіць выбарку гэтых сродкаў са слоўнікавых артыкулаў з дапамогай спецыяльнай праграмы, створанай для аўтаматызацыі лексікаграфічнай працы.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Апресян Ю. Д.* Лексикографическая концепция Нового Большого англо-русского словаря // Новый Большой англо-русский словарь в 3-х томах / под общ. рук. Э. М. Медниковой, Ю. Д. Апресяна. Т.1. М. : Рус. яз., 1993. С. 6–17.
2. *Маракуліна Т. М.* Сістэма стылістычных памет у тлумачальных слоўніках беларускай мовы: да пастаноўкі праблемы // На хвалях мовы: да 90-годдзя з дня нараджэння акадэміка М.В. Бірылы: матэрыялы Міжнарод. навук. канф., (Мінск, 10–11 верасня 2013 г.). / нав. рэд.: В. П. Русак [і інш.]. Мінск : Бел. навука, 2014. С. 179–184.

3. *Маракуліна Т. М.* Асноўныя прынцыпы стылістычнай маркіроўкі лексічных адзінак у тлумачальных слоўніках беларускай мовы / Т.М. Маракуліна // Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння» (да 95-годдзя з дня нараджэння прафесара Фёдора Міхайлавіча Янкоўскага): зб. навук. арт. / Бел. дзярж. пед. ун-т імя Максіма Танка; рэдкал.: Г. Ф. Андарала, Д. В. Дзятко (адк. рэд.), Н. П. Лобань [і інш.]. Мінск : БДПУ, 2013. С. 160–163.
4. *Маракуліна Т. М.* Стылістычная памета ў структуры слоўнікавага артыкула // Беларуская лінгвістыка. Вып. 78. Мінск : Бел. навука, 2017. С. 136–143.
5. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства імя Якуба Коласа; пад агул. рэд. К. К. Атраховіча (Кандрата Крапівы). Мінск : БСЭ, 1977–1984.
6. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: больш за 65000 слоў / уклад.: І. Л. Капылоў [і інш.]; пад рэд. І. Л. Капылова. Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2016.
7. *Ожегов С. И.* Словарь русского языка: 70000 слов / под ред. Н. Ю. Шведовой. 22-изд., стер. М. : Рус. яз., 1990.
8. *Верещагин Е. М., Костомаров В. Г.* «Окказиональные» пометы в «Словаре русского языка» С.И. Ожегова. К определению места безэквивалентной и фоновой лексики в современном русском литературном языке // Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиентемы / под ред. акад. Ю. С. Степанова. М. : «Индрик», 2005. С. 204–215.
9. *Макарэвіч А. В.* Устарэлая лексіка і яе адлюстраванне ў слоўніках беларускай мовы XIX–XX ст. // Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Серыя 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. Мінск : БДУ, 2004. № 1. С. 77–82.
10. *Ефремова Т. Ф.* Новый словарь русского языка: Толково-словообразовательный / под ред. Т. Ф. Ефремовой. М. : Рус. яз., 2000. Т. 1: А–О.
11. *Ожегов С. И.* Словарь русского языка: 70000 слов / под ред. Н. Ю. Шведовой. 22-изд., стер. М. : Рус. яз., 1990.
12. *Шведова Н. Ю.* Парадоксы словарной статьи // Отечественные лексикографы. XVIII–XX века / под ред. Г. А. Богатовой. М. : Наука, 2000. С. 437–442.
13. Словарь современного русского литературного языка: В 20 т. / АН СССР. Ин-т рус. яз.; гл. ред. К. С. Горбачевич. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Рус. яз., 1991. Т. 1: А–Б.
14. Большой толковый словарь русского языка / Сост., гл. ред. С. А. Кузнецов. СПб: Норинт, 1998.
15. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства імя Якуба Коласа; пад агул. рэд. К. К. Атраховіча (Кандрата Крапівы). Мінск : БСЭ, 1977–1984.